

סימן יב - ברכה על טורטיה

שאלה

מה מברכים על טורטיה? השאלה היא על טורטיה העשויה מקמח חיטה, ולא מקמח תירס. להבהרה: הטורטיה עשויה בדרך של בלילה עבה.

תשובה

בהעדר מידע טוב יותר לגבי דרכי האכילה הנהוגות של הטורטיה, יש לנהוג בטורטיה כדין לחם גמור. לברך המוציא וברכת המזון.

נימוקים

א. האם הטורטיה היא פת מבושלת

השולחן ערוך (אורח חיים קסח, יג) כותב שפת שבישלו או טיגנו אותה, אפילו אם בלילתה עבה, מברכים עליה מזונות. אולם, הטורטיה אינה מטוגנת בשמן עמוק, אלא רק בשמן דק כדי שלא תישרף, ועל כך אומר המשנ"ב (שם סקס"ח), שזה לא נקרא טיגון אלא אפיה, ומצד זה, אין לברך עליה מזונות.

ב. האם הטורטיה היא פת הבאה בכיסנין מחמת המילוי

הטורטיה נאכלת בדרך כלל עם מילוי. לא מדובר רק בממרח, אלא במשהו שדומה יותר לדברים ששמים בתוך פיתה. על כן יש לומר שהיא פת הבאה בכיסנין לפירוש הטור ודעימיה, והיא הדעה הראשונה שהביא השולחן ערוך (שם) בסעיף ז.

אלא שהמילוי שעליו מדבר הטור הוא מילוי בדברים מתוקים: סוכר, שקדים ואגוזים. אלו דברים שבדרך כלל אינם באים להשביע, ולכן יש לומר שפת הממולאת באופן כזה אינה בגדר פת. אולם, אם היא ממולאת בבשר וכדומה, שמא יש לומר שהיא נחשבת כפת. בשאלה זו נחלקו הפוסקים. הט"ז (סק"ו) כותב שאין חילוק במילוי, ולעולם דינה כפת הבאה בכיסנין, וכן פסק ערוך השולחן (סעיף נ).

אבל המגן אברהם (סקמ"ד) כותב שפשטידה הממולאת בבשר מברכים עליה המוציא, משום שאין זה פת הבאה בכיסנין, שהרי היא ממולאת בדברים שאוכלים אותם בעיקר הסעודה, וכן היא הכרעת המשנ"ב (סקצ"ד).

עם זאת, הפוסקים מציינים שפת הבאה בכיסנין מחמת המילוי, היינו ששמו בה את המילוי קודם שנאפתה. אבל אם שמים את המילוי לאחר האפיה, אין זו פת הבאה בכיסנין. כך עולה מדברי שו"ע הרב (סעיף ט), וכן כתב בפסקי תשובות (אות ט) וב'וזאת הברכה' (פרק ג, לגבי 'ממולא').

ג. האם הטורטיה היא פת הבאה בכיסנין מחמת שאין לה צורת פת

השולחן ערוך (שם סעיף ז) נקט שלוש דרכים בהסבר פת הבאה בכיסנין:

הדרך הראשונה היא דרכו של הטור שהזכרנו לעיל, לגבי פת ממולאת. הדרך השניה היא שיטת הרמב"ם, שפת הבאה בכיסנין היינו שמעורב בעיסה עצמה דבש או שמן בכמות משמעותית.

והדרך השלישית היא שיטת רב האי גאון, שהכוונה היא לפת יבשה שחוססים אותה. אולם, ישנן כמה דוגמאות בגמרא ובהלכה לדברים שאינם עונים לאף אחד מהקריטריונים של פת הבאה בכיסנין, ובכל זאת אין זה לחם, ואפילו כשקבע סעודה אינו מברך עליהם המוציא, למרות שהם אפויים. למשל נהמא דהנדקא הנזכר בסעיף טז. הרי שלא תמיד האפיה כלחם עושה את הבצק ללחם, ויש חשיבות גם לשאלה אם צורתו כלחם. בבית יוסף דן בשיטת הרמב"ם לגבי פת הבאה בכיסנין, דהיינו שאופים בבצק תבלינים. וכתב שם, שמסתבר שלדעת הרמב"ם אפילו אם יש רק מעט תבלין בבצק, שוב אין זה בגדר פת, אלא פת הבאה בכיסנין. ונימוקו:

תדע דהא עיסה שנילושה במי פירות תנן (חלה פ"ב מ"ב) דחייבת בחלה ואפילו הכי אינו מברך עליה המוציא כל שלא קבע עליה. הילכך על כרחך לומר דלאו במידי דמיקרי לחם תליא מילתא אלא לא קבעו חכמים לברך המוציא ושלוש ברכות אפילו בכזית אלא בלחם שדרך בני אדם לקבוע עליו דהיינו עיסה שנילושה במים לכד בלי שום תערובת אבל כל שיש בה שום תערובת ממי פירות או מתבלין כיון שאין דרך בני אדם לקבוע סעודתן עליו לא חייבוהו לברך המוציא ושלוש ברכות אלא אם כן אכל שיעור שדרך בני אדם לקבוע עליו

מבואר מדבריו, שגדר לחם החייב בברכת המוציא אינו רק גדר לחם המהותי, אלא צריך שהדרך לקבוע סעודה עליו.

בהמשך לדברים אלו כותב בפניני הלכה (ברכות פרק ו' סעיף ו):

הכלל הוא, שכל שרגילים לקבוע עליו סעודה דינו כלחם, ולעומת זאת, כל שרגילים לאוכלו בין הארוחות, למתיקה או להרגעה מסוימת של הרעב, דינו כמאפה מזונות. לפי זה דין חלה מתוקה ולחמניות מתוקות כלחם, שכן רגילים לאוכלן בסעודות, ואין רגילים להגישן לטעימה בין הארוחות. וכן נוהגים לאוכלן עם סלטים שונים, או שעושים מהם כריך עם גבינה או טונה, הרי שנוהגים בהן כלחם. ולכן, גם כאשר אוכלים מהן מעט, צריכים לברך עליהן 'המוציא' וברכת המזון. ובלשוננו, כל שקוראים לו לחם או חלה או לחמניה – רגילים לקבוע עליו סעודה. ולעומת זאת, אם קוראים למאפה 'עוגה' – אין רגילים לקבוע עליו סעודה.

על פי דברים אלו, כל המדדים שצינינו לעיל, הם מדדים אפשריים לכך שלחם מסויים אינו משמש כלחם אלא לתענוג בעלמא, אבל אלו אינם מדדים מחייבים.

שיקול זה אינו רק שיקול כדי להפוך לחם לפת הבאה בכיסנין, אלא גם להפך. כפי שכתב המשנ"ב לגבי הפשטידה הממולאת בבשר (סקצ"ד):

ולא דמי לפת הבאה בכיסנין (דפירושו פת הממולא בפירות ובתבלין המבואר בס"ז) ולא מברך עלייהו המוציא בדלא קבע סעודה עלייהו. דשאני התם, דאין עשוין אלא

לקינוח סעודה ולמתיקה. מה שאין כן פשטיד"א שממולא בבשר, דרך לאכלם לרעבון
וכדי לשבוע והוי כמו שאר פת ובשר כשאוכל כאחד.
לפי זה יש לשאול, מה מעמדה של הטורטיה. ממה שהבנתי, היא משמשת בעיקר כחלק
מהאוכל העיקרי שבסעודה, ועל כן גם מצד סברא זו יש להחשיבה כלחם, ולא כפת הבאה
בכיסנין.
עניין זה לא נתברר כל צרכו, ולמרות שהתעניינתי, לא הגעתי למסקנות ברורות בשאלה אם
משתמשים בטורטיה בעיקר לאכילה לתענוג או כמרכז האכילה ממש. אם השימוש אינו
מוגדר, לענ"ד יש לחזור ולהתבסס על ההגדרות של השולחן ערוך לפת הבאה בכיסנין. וכיוון
שהטורטיה אינה עומדת באף אחת מההגדרות, נמצא שיש לדון אותה כלחם, ולברך עליה
המוציא וברכת המזון.

